

Mekânda Adalet Atölyeleri: Kentsel ayrışmaları işbirliği üzerinden düşünmek

Düzenleyen: Mekanda Adalet Derneği (MAD) ve Amsterdam Üniversitesi (UvA)

Tarih: 22 Ocak - 2 Şubat 2024

Yer: Postane, İstanbul

Kavramsal Çerçeve:

Sosyal yapısı söz konusu olduğunda şehrin aynı olmayanlardan (bireyler, toplumsal gruplar, kurumlar, çıkarlar vs.) teşekkül bir toplam olduğu vurgusuna birçok tanımında rastlanır. Bu bir koşul olarak dahi ifade edilmiştir: Aristoteles bir müzik eseri nasıl aynı nota ya da sestem oluşmuyorsa şehirlerin de birbirine benzeyenler tarafından var edilemeyeceğini iddia eder (Aristoteles, 2017, akt. Sennett, 2012). Şehir bu anlamda bir kabile ya da kavimden ayrışır; yaş, ırk, etnik köken, din, inanç, aile tipi, gelinen ülke, gelir ve sosyoekonomik statü bakımından farklı sosyal gruplarla birlikte var olur. Ve bu grupların birbirleriyle işbirliğine ihtiyaç duyar ama ona birazdan geleceğiz.

Diğer taraftan farklılıkların birlikteliği kent için mutlak bir uyum anlam ifade etmez.

Toplumsal eşitsizlikler ve eşitsizliklerden doğan ayrıştırıcı pratikler de kenti örgütleyen unsurlar arasında yer alır. *bize-karşı-onlar* dinamiği kendisine her daim taraf ve alan bulur. Dolayısıyla kentler farklılıkların birlikteliği ve ayrışması arasında gidip gelen bir gerilimi içinde taşır; bir organizma olarak işleme, fonksiyon göstermesi bu gerilimde bir denge haline ihtiyaç duyar. Sözlük tanımı kabaca “birlikte hareket etme, birlikte çalışma” olan işbirliği bu denge üzerinde belirleyici bir pozisyona sahiptir.

Richard Sennett işbirliğini en basit haliyle; tarafların karşılaşmadan etkilenerek çıktıkları bir değiş tokuş/değişim olarak tanımlar(Sennett, 2012). İşbirliği birbirlerine benzeyenler arasında yapıldığı gibi birbirine benzemeyenler arasında da yapılır. Taraflarına veya başkalarına farklı etkiler üreten çeşitlere sahiptir. Her durumda yapıcı, olumlu bir nitelik göstermesi gerekmez, mesela çeşitli gruplar başkaları için yıkıcı işbirlikleri örgütleyebilir. Yine Sennett’e göre “[i]yi olan seçenek, işbirliğinin çaba gerektiren ve zorlu türüdür; bu tür, ayrı ya da çatışan çıkarları olan, birbirlerinden hoşlanmayan, eşit olmayan ya da birbirini anlamayan insanları bir araya getirmeye çalışır”(Sennett, 2012). Bu işbirlikleri zahmetlidir ve belirli beceriler ister. Son ama belki de en vurucusu işbirliği bir takım becerilere dayanan, dolayısıyla şekillendirilebilen ve yetkinleşilebilen bir eylemdir. Sonuç olarak kent ve sakinleri için işbirliği hem kaçınılmazdır, çünkü karşılaşma kaçınılmazdır. Hem de kentin var olması birtakım kompleks koşulları gerektir, ve bunun için insanlar arasında değişim/değiş tokuş yapılması zorunludur.

Günümüz kentleri farklılıkların birlikteliği ve ayrışması konusunda nasıl bir dengeye sahip, işbirliği açısından ne durumda? Kentler artık tamamıyla homojen adaclardan mı

oluşuyor? Göçün, hareketliliğin, kalabalığın, çeşitliliğin yeri olan kentlerde aynı zamanda karşılaşmalara, temaslara, çatışmalara, bir aradalıklara tanık oluyoruz halbuki. Bir yandan ev-iş yolculuklarında, oturduğumuz apartmanın asansöründe veya vakit geçirdiğimiz bir parkta bize benzemeyenlerle karşılaşılıyor. Kanıksanmış mekânsal ayrışma örüntülerini yeniden düşünmeye, toplumsal kutuplaşmalara rağmen hâlâ kentte nasıl ve ne şekillerde birlikte varlık gösterebildiğimizi keşfetmeye ihtiyacımız var.

Bu soruları birlikte düşünmek amacıyla düzenleyeceğimiz atölye çalışmasında farklı ölçekte ve biçimlerdeki kentsel birlikteliklere-ayrışmalara işbirliği çerçevesinden yeniden bakmayı öneriyoruz. *bize-karşı-onlar* biçiminden *sadece-bizim-için* olana uzanan farklı işbirliği biçimlerini 4 tema etrafında inceleyeceğiz.

İlk tema, '*ayrışmanın görünen yüzü*', mekânsal ayrışma literatüründe en çok yer bulan konu olan konut yerleşimlerine odaklanıyor. Günümüz İstanbul'unda toplumsal kutuplaşma konut alanlarına nasıl yansıyor? Homojen olduğu varsayılan bu alanlarda nasıl çatışmalar ve işbirlikleri gözleniyor? Bu sorular etrafında güncel mekânsal ayrışma dinamiklerini ve konut yerleşimindeki toplumsal yaşam pratiklerini mercek altına alacağız.

İkinci tema, '*kentsel yaşamın kamusal sahneleri*', karşılaşma pratiklerini içeren

kamusal mekanlardaki ayrıştıran veya bir araya getiren dinamiklere ve yine işbirliklerine odaklanıyor. Herkesin erişimine açık olduğu varsayılan kamusal mekânlarda hangi görünmez sınırlar var? Örneğin kamusal pratiklerinin örüldüğü sokaklarda farklı olanların birbirlerini görmesi ve duyması mümkün mü?

Üçüncü tema, '*yolda olmak*', toplu taşıma araçlarındaki yolculuk pratiklerini konu ediniyor. Diğerlerini seçme hakkının görece en az bulunduğu yolculuklarda nasıl bir araya geliyoruz, nasıl ayrışıyoruz? Ne tür karşılaşmalar, çatışmalar ortaya çıkıyor ve çözülüyor? İstanbul'un çilesi ulaşımın zorluklarına karşı yerleşmiş işbirlikleri var mı? Varsa bunların tarihsel ve kültürel arkaplanları nedir?

Dördüncü tema, '*buluşan topluluklar*', ortak bir amaç edinmiş topluluklardaki ilişkilere birliktelik ve ayrışma dinamiklerine dikkat kesiliyor, işbirliklerinin niteliğini araştırıyor. Türkiyeli-göçmen kadınların ortak mutfak deneyimlerinden bahçecilik/bostancılık faaliyetlerine, el işi üretmekten yardım toplamaya, toplulukların belli ortak paydalarda bir araya gelmesi kendisine benzeyenle dayanışmayı diğerine karşı saldırganlıkla kenetleyen bize-karşı-onlar yaklaşımını önlemeye yetiyor mu? Dayanışma, yardımlaşma ve somut bir iş üretiyor olmak bize işbirliği hakkında neler öğretiyor olabilir?